

CU PRIVIRE LA OGLINDIREA IN MUZEELE DE ISTORIE A TEMATICII AGRARE ŞI PROBLEMEI ȚĂRĂNEŞTI DE-A LUNGUL PERIOADEI MODERNE A ISTORIEI ROMÂNIEI

de **ION ILINCIOIU**

Tema comunicării ne-a fost sugerată, în special, de tratarea în muzeele țării a uneia dintre problemele majore ale vieții economice și social-politice a României din urmă cu un secol.

Este cunoscut că puține muzee de istorie din țara noastră, sau chiar foarte puține, în raport cu numărul lor total, abordează în tematica lor și prezintă vizitatorilor, în limbajul specific muzeistic, problematica atât de complexă a perioadei moderne din istoria României.

După unele date, din cele 65 de muzee de istorie existente în întreaga țară numai 12 dintre ele au în prezent secții de istorie modernă și contemporană. În acest cadru destul de restrâns în care este prezentată una dintre cele mai bogate în evenimente și totodată sbuciumată perioadă din istoria poporului nostru, realizarea problemelor legate de viața țărănimii, de „chestiunea agrară” pentru a folosi expresia timpului, ocupă, firesc, un loc bine definit.

Cum se realizează însă tematic, grafic, expozițional o astfel de problemă rămîne, după opinia noastră, a mai fi discutată. Comunicarea noastră își propune o abordare într-un spațiu restrâns a unui astfel de subiect, exprimîndu-ne totodată și unele considerente pe marginea temei.

Așa cum este cunoscut, atunci cînd se purcede la realizarea în muzeele noastre a problematicii agrare, fie că aceasta se referă la perioada modernă a Istoriei României, fie la o alta mai apropiată de zilele noastre se recurge, de regulă, la exponatul plat, înțelegînd prin aceasta documentul de arhivă, un ziar, o broșură căreia i se expune coperta, dacă titlul ei este sugestiv din punctul de vedere al țelului ce se urmărește, sau o pagină în cuprinsul căreia autorul surprinde elementele de esență ale subiectului pe care îl discută. Se uzitează, de asemenea, și expunerea unor fotocopii sau copii xerografiate după materiale originale, care, datorită unor inconveniente de natură „tehnică”, pentru a numi asemenea limite cu un termen impropriu poate, nu pot fie ele însele expuse și iată de ce, după opinia noastră.

O astfel de exprimare muzeografică prezintă cel puțin două neajunsuri principale dar și principale.

Primo: în contextul unor planuri pe verticală, modalitatea de expunere grafică dintre cele mai izbutite pentru astfel de materiale, fotocopia, xeroxul după textul original produc, cum este firesc o anumită tentă monotonă coloanei de expunere și obosesc ochiul celui ce o urmărește, am spune îl plictisesc pe vizitator. Și cum un muzeu trăiește, în afara conținutului tematic, prin imagine în primul rînd se recurge la confecționarea unei „linii” grafice, meandrizînd exponatele prin dimen-

siune și uneori printr-o nuanță coloristică. Astfel, se ajunge la inconvenientul secund: nu se mai păstrează proporțiile și dimensiunile materialului original. Dintr-o succintă informație inserată într-o gazetă sau din câteva rinduri ale unei coloane de ziar, prin fotocopiere sau xerografiere se pot „scoate“ veritabile noutăți dimensionale.

Documentul deci, ziarul, caricatura sau desenul, fotografia constituie materialul de bază și aproape exhaustiv pentru ilustrarea muzeografică a problemei agrare. Este însă aceasta suficient?

Întrebarea poate primi un răspuns afirmativ, dar și o negație, pentru că modalitatea de exprimare specifică muzeului se poate lărgi, prin introducerea unor materiale care să întregască conținutul temei tratate. Așa, bunăoară, un plug, o seceră, o grapă, un război de țesut, obiecte din gospodăria țărănească ș.a., care să oglindescă stadiul dezvoltării forțelor de producție sau nivelul de viață și civilizație al țăranimii sînt, după opinia noastră, materiale care întrunesc toate condițiile unui exponat demn de a fi etalat într-un muzeu de istorie, la fila rezervată problemei agrare. Din păcate, asemenea exponate sînt deadreptul rarității în muzeele de istorie. Și faptul nu este de loc întîmplător, deoarece, se pare, că opinia potrivit căreia astfel de materiale cu un profund caracter muzeistic nu prezintă interes pentru muzeul cu profil istoric, a căpătat consistența cu care specialiștii au investit-o. De aceea, plugul de acum o sută de ani, seceră de la mijlocul secolului trecut, îmblăciul sau alte unelte de muncă ale săteanului dintr-o țară a cărei populație era formată în marea majoritate din țărani, cunoscută și înlăuntrul ca și peste hotare ca „eminamente agricolă“, aceste unelte deci își găsesc locul, prin inițiativa laudabilă a unor cadre didactice cu tragere de inimă, doar într-un modest muzeu școlar sau în muzeele de factură etnografică.

În această ordine de idei gîndim că este necesar să ne referim fie și în treacăt la aceea ce după opinia noastră constituie temeiul incertitudinii, timiditatea în investigație și, bineînțeles, alegerea unor soluții științifice valoroase. Pe scurt, toate acestea s-ar concretiza în nedefinirea nici pînă în prezent a ceea ce constituie un exponat muzeistic pentru secțiile de istorie modernă și contemporană din muzeele țării. O încercare de rezolvare a unei astfel de probleme s-a vădit utilă prin contribuția unor colegi de la Muzeul de Istorie a Partidului Comunist, a mișcării revoluționare și democratice. Credem însă în necesitatea unui efort susținut în acest sens și, de aceea, vom insista din punctul de vedere al subiectului ce ne stă în atenție.

După cum se știe o delimitare cît de cît, care să aibă ca fundament criterii teoretice, principii de esență fără de care totul poate fi interpretat cu o doză mai mare sau mai mică de subiectivitate nu s-a efectuat în ce privește exponatul cu caracter istoric și celălalt, de factură etnografică, deși, în practica muzeală, actualmente unele din aceste principii le sesizăm prezența. Dar, lipsa unor coordonate definitorii, principale duc la constatări contradictorii. Din această cauză, prezența unui război de țesut de pildă, datînd din perioada la care ne referim, este semnalată doar în muzeele cu specific etnografic. Datorită acestui lucru muzeele cu profil istoric ocolesc etalarea unui astfel de exponat iar activitatea îndreptată spre achiziționarea lui, bunăoară, nu se face simțită, ca să nu spunem că uneori nici nu ne gîndim la așa ceva.

Legat de acest fapt, personal mi-am pus următoarea întrebare: ce criterii, teoretice și practice, au condus pe muzeografi etnografi în luarea hotărîrii de a etala un astfel de exponat, iar pe cei ce-și desfășoară activitatea în muzeele cu profil istoric să-l elimine din tematică și, bineînțeles, și din sălile de expoziție.

Dacă din partea celor dintii răspunsul ar consta în apartenența obiectului la gospodăria țărănească, în ce ne privește însă pe noi, motivația după opinia mea este șubredă, acolo unde, bineînțeles, se încearcă a se contura o astfel de motivație.

În sensul celor menționate ne facem o datorie a ne exprima și punctul nostru de vedere.

Criteriul apartenenței unui obiect la persoana, pătura sau clasa socială existentă la un moment dat în societate reprezintă un principiu în muzeografie, de loc de neglijat. Dar acesta nu este unicul. În cazul unor obiecte de muncă, de pildă, criteriile apreciative nu pot fi limitate numai la principiul apartenenței lor. Și, în orice caz, nu acesta poate constitui criteriul prim, care, eventual, să însumeze și alte coordonate. Gândim că un asemenea obiect, cum ar fi un război de țesut, alături de alte unelte și ustensile din gospodăria țărănească reprezintă într-un prim plan un anumit nivel al forței de producție existent în lumea satului românesc în perioada de pînă la primul război mondial. Nu cred că este cazul să insist că prin aceasta aș elimina din rîndul forțelor de producție alte unelte sau mașini, introduse timid, dar totuși prezente în agricultura românească la sfîrșitul veacului trecut și începutul secolului nostru. Obişnuim în asemenea cazuri din lipsă și de spațiu să prezentăm fotografiile ale unor asemenea unelte sau mașini, sau să însumăm numărul lor într-un grafic reprezentativ sau în diagrame concluzionale.

Revenind asupra uneltelor de producție de dimensiuni reduse, care fac obiectul expunerii în muzeele etnografice, dar care ar trebui să figureze și în muzeele de istorie și în primul rînd în acestea apreciem că, pe lîngă conturarea unui anumit nivel al forțelor de producție, acestea vin să completeze imaginea despre stadiul economic atins de industria autohtonă în acel timp. Este vorba de acea treaptă atînsă de stabilimentele industriale, pentru a folosi expresia timpului, existente în România anilor de care ne ocupăm, dar și de nivelul industriei casnice țărănești pe care o constatăm în satul românesc.

În perioada la care ne referim, așa cum atestă izvoarele documentare, războiul de țesut era o unealtă frecventă în gospodăria țărănească. Războiul țărănesc înregistrat în recensămintele de la mijlocul sau sfîrșitul secolului trecut nu constituia, în majoritatea copleșitoare a cazurilor, o achiziție recentă de la oraș. El era o unealtă de tip arhaic, confecționată în cadrul aceleiași gospodării țărănești, cu o generație, două mai înainte și trecută urmașilor sub diverse forme: moștenire, zestre etc.

Marele număr al războaielor de țesut existente pe întreg teritoriul țării, și vom aminti aci, în treacăt, 200 războaie în comuna Mărășești județul Bacău la un număr de 320 gospodării, 399 posesori de războaie în comuna Moroieni (Dîmbovița) din cele 479 familii ale comunei, 400 războaie în comuna Peștișani (Gorj) la 500 gospodării, aduc în prim plan constatarea unei adevărate industrii textile țărănești de factură casnică, la baza căreia stătea războiul de țesut de producție proprie, rod al ingeniozității și priceperii sateanului român.

Că lucrurile stăteau așa ne-o relevă și descrierea lui Ion Creangă din cunoscuțele sale *Amintiri*, descriere pe care o putem aprecia ca fiind un document de prim ordin referitor la structura și economia satului de munte din Moldova, din timpul copilăriei și adolescenței marelui nostru clasic.

În *Humuleștii Neamțului*, scria Ion Creangă amintindu-și de anii de la mijlocul veacului trecut, „torc și fetele și băieții și femeile și bărbații și se fac multe giguri de sumarii și lăi și denoaten, care se vînd și pănură și cusute...” ; însuși Creangă torcea, la una cu femeile și, după cum ne amintim, vecinii îi dăduseră numele de Ioan Torcălău.

Imaginea și situația satului românesc surprinsă de Ion Creangă la mijlocul secolului trecut, atunci când toate satele „vuiiau de vâtaie în toate părțile”, adică pretutindeni, toate războaiele lucrau, s-a perpetuat în deceniile următoare.

Am zăbovit îndeosebi asupra unui astfel de exemplu pentru a reliefa considerentele care ne determină să apreciem că uneltele din gospodăria țărănească reprezintă într-un prim plan un anumit nivel al forțelor de producție din economia agrară românească și că datorită acestor elemente concludive materialul muzeistic la care ne-am referit îl situează în primul rând în categoria exponatelor muzeelor de istorie. Ele atestă prin conținutul lor pe lângă nivelul forțelor de producție și structura, specificul, ocupația țăranilor, într-un cuvânt proiectează un fascicol de lumină revelator asupra întregii configurații a satului românesc dintr-o anumită perioadă. Totodată, prin virtuțile lor de factură muzeală asemenea exponate nu numai că vin să completeze în mod fericit conținutul tematicii la fila rezervată țărănimii, agriculturii, dar ele introduc pe vizitator în atmosfera timpului și a problematicii la care face referință și pe care aceste exponate o redau atât de sugestiv.

Acordăm o pondere mare și uneori integrală documentului în detrimentul exponatelor tridimensionale la care ne-am referit. Expunem două, trei jalbe ale țăranilor prin care aceștia solicitau pământ și încă vre-o două trei contracte de învoieli agricole și cu aceasta considerăm că am împlinit o cerință tematică privitoare la temeiurile economice sociale și politice care au determinat ridicarea la luptă a țărănimii în primăvara lui 1888 și peste două decenii mai târziu, în 1907. Personal mi se pare insuficient și, oricum, neconcludent. Pentru că, alături de lipsa de pământ și înrobitorile învoieli agricole, două componente esențiale ale problemei agrare și în general ale regimului nostru agrar, alte și alte temeiuri tot atât de grave și legitime, laturi structurale ale „chestiunii țărănești”, l-au făcut pe țăranul român să-și transforme uneltele de muncă în arme de luptă și cu ajutorul lor să încerce a-și face singur dreptate.

Desigur, comunicarea noastră nu are pretenția ultimului cuvânt, dar sperăm într-un ecou al conținutului ei, fie el de natură să infirme opiniile ce le exprimăm, fie să adauge noi argumente la consistența ei.

CONCERNANT LA PRÉSENTATION DANS LES MUSÉES D'HISTOIRE DU THÈME AGRAIRE ET DU PROBLÈME PAYSAN AU LONG DE LA PÉRIODE MODERNE DE L'HISTOIRE DE LA ROUMANIE

— Resumé —

Conformément à la réalité économique et social-politique de notre pays tout au long de la période moderne de son histoire, la communication met sur le tapis les aspects de la présentation dans le cadre des musées d'histoire du contenu et des traits essentiels de la période de 1821 à 1918 de l'histoire de notre peuple. Dans ce contexte se met en évidence la préoccupation moins ferme concernant l'illustration dans les musées d'un des côtes fondamentaux et spécialement prepondérants de notre économie entière — l'agriculture — comme aussi celui relatif à la vie et l'activité de la paysannerie. On souligne en conclusion la nécessité de l'illustration plus prononcée et avec des matériaux variés de l'agriculture et de la vie de la paysannerie qui, pendant cette période, mais aussi après cela, a constitué l'occupation principale du plus grand pourcentage de la nation roumaine.